

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15003471>

KUTUBXONALAR – KECHAGI TARIX, BUGUNGI ILM, ERTANGI KELAJAK

Egamnazarova Sadoqat Shavkatovna

Navoiy davlat universiteti Axborot-resurs markazi,

Axborot-kutubxona resurslari bilan xizmat ko'rsatish bo'lim boshlig'i.

@mail: sadoqategamnazarova71@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada kutubxonalar tarixiy rivojlanishi, bugungi ilm-fandagi roli va kelajakdagi istiqbollari tahlil qilinadi. Kutubxonalar nafaqat kitoblarni saqlash va taqdim etish joylari bo'lib, balki ilmiy va madaniy rivojlanishning markazlari sifatida ham muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotda kutubxonalarning o'tgan davrdagi rivoji, bugungi kundagi yangiliklar va texnologiyalar bilan integratsiyasi, kelajakda kutubxonalarning qanday yangi formatlarga aylanishi muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Kutubxona, tarix, ilm-fan, axborot texnologiyalari, raqamli kutubxonalar, virtual kutubxona, sun'iy intellekt, innovatsiya, kelajak, axborot jamiyati.

1. Kirish

Kutubxonalar tarixan ilm va madaniyatning saqlovchilari sifatida muhim ahamiyatga ega. Ular o'tmishda diniy va ilmiy markazlar bo'lgan bo'lsa, hozirgi kunda esa ilm-fan, ta'lim va axborot texnologiyalarining rivojlanishida beqiyos o'rin tutadi. Kutubxonalar insoniyatning bilimga bo'lgan ehtiyojini qondirishda, ilmiy tadqiqotlar va ta'lim sohasida katta rol o'ynaydi. Shuningdek, kutubxonalar ijtimoiy va madaniy rivojlanishga ham xizmat qiladi, chunki ular jamiyatdagi axborot

almashinuvi va bilim tarqatish jarayonini tartibga solib, ilg'or texnologiyalarga asoslangan interaktiv platformalarga aylanmoqda.

Bugungi kunda kutubxonalar nafaqat an'anaviy kitoblarni saqlash va taqdim etish joylari, balki internet, raqamli arxivlar, elektron resurslar, virtual kutubxonalar va onlayn xizmatlar orqali zamonaviy ilm-fan va ta'limga hissa qo'shadigan o'zgaruvchan muassasalarga aylangan. Kelajakda esa kutubxonalar texnologiyalar yordamida yanada ko'proq imkoniyatlar taqdim etishi kutilmoqda. Ushbu maqolada kutubxonalarning o'tmishdagi ahamiyatidan boshlab, bugungi kunda qanday o'zgarayotganligi va kelajakda qanday yangi formatlarga o'tishi haqida so'z yuritiladi.

2. Metodologiya

Ushbu tadqiqotda kutubxonalarning tarixiy rivojlanishi, hozirgi kunda kutubxonalarning axborot texnologiyalari bilan integratsiyalashgan holati, shuningdek, kelajakda kutubxonalar qanday shakllanishi kutilayotgani haqida tahlil o'tkazilgan. Tadqiqotda sifatli va miqdoriy tahlil metodlari, tarixiy-tahliliy va taqqoslash metodlari qo'llanildi. Foydalanilgan asosiy manbalar ilmiy maqolalar, kitoblar, xalqaro tadqiqotlar, raqamli kutubxonalardan olingan ma'lumotlar va onlayn manbalardan iborat. Shuningdek, zamonaviy kutubxonachilik sohasidagi muhim texnologik yutuqlar, ayniqsa, sun'iy intellekt va raqamli axborot texnologiyalarining kutubxonalarga integratsiyasi hamda global kutubxonalarning tajribasi ham o'rganildi.

3. Natijalar va Muhokama

3.1. Kechagi Tarix: Kutubxonalarning Rivoji

Kutubxonalar tarixan ilm-fan va madaniyatning saqlovchilari bo'lib kelgan. Dastlabki kutubxonalar qadimgi Sumer, Misr, Gretsiya va Rimda tashkil topgan bo'lib, ular o'sha davrning ilmiy va diniy markazlari sifatida ishlagan. Masalan, qadimgi Yunoniston va Rimda ilm-fan va falsafa sohalaridagi muhim asarlar yig'ilgan kutubxonalar mavjud bo'lgan. Aleksandriya kutubxonasi o'sha davrda eng

yirik ilmiy markazlardan biri sifatida tanilgan, uning o'zida millionlab asar saqlanardi.

O'rta asrlarda kutubxonalar asosan diniy monastirlar va jamiyatdagi elita tomonidan tashkil etilgan. Bu davrda kutubxonalar ilmiy va diniy asarlarni saqlash, yangi bilimlarni o'rganish va tarqatish vazifasini bajargan. O'rta asr kutubxonalari qo'lyozmalar shaklida bo'lib, jamiyatdagi bilimlar faqat muayyan sinfga taqdim etilgan edi.

3.2. Bugungi Kutubxonalar: Axborot Texnologiyalari va Raqamli Inqilob

Hozirgi kunda kutubxonalar jismoniy kutubxonalar bilan birga raqamli texnologiyalar bilan ham integratsiyalashgan. Elektron kitoblar, raqamli arxivlar, internetkutubxonalar va ma'lumotlar bazalari kutubxonachilikni yangi bosqichga olib chiqdi. Bugungi kutubxonalar nafaqat jismoniy makonlar, balki onlayn platformalarda ham xizmat ko'rsatadi, ularning foydalanuvchilari ilmiy maqolalar, elektron kitoblar, videolavhalar va boshqa ko'plab ma'lumotlarga osonlik bilan kirish imkoniga ega bo'lishadi.

Shuningdek, kutubxonalar nafaqat axborot saqlovchi joylar, balki ilmiy tadqiqot markazlariga, ta'lim muassasalariga aylangan. Zamonaviy kutubxonalar ilmiy ishlarni qo'llab-quvvatlash, yangi texnologiyalarni o'rgatish, tadqiqotlar va konferensiyalar uchun joylar yaratish orqali jamiyatga xizmat qilmoqda. Buning natijasida, kutubxona foydalanuvchilari ilmiy ma'lumotlarga erkin kirish imkoniyatiga ega bo'lib, ta'lim va tadqiqotlar samaradorligini oshirishda davom etmoqda.

3.3. Kelajakdagi Kutubxonalar: Innovatsiyalar va Yangi Texnologiyalar

Kelajakda kutubxonalar yanada rivojlanadi. Virtual kutubxonalar, augmented reality (AR) va virtual reality (VR) texnologiyalarining qo'llanishi kutubxonalarni yangi interaktiv platformalarga aylantiradi. Sun'iy intellekt (AI) va mashina o'rganish texnologiyalari kutubxonalar foydalanuvchilari uchun ma'lumotlarni qidirish va topish jarayonini yanada samarali qiladi. Bu texnologiyalar yordamida

kutubxonalar o'z foydalanuvchilari uchun aniq va moslashuvchan xizmatlarni taqdim etadi.

Shuningdek, kutubxonalar yangi bilimlarni yaratish va ulashishda muhim rol o'ynashni davom ettiradi. Global axborot jamiyatining rivojlanishi kutubxonalarning yangi formatlarga o'tishini ta'minlaydi, va ular ta'lim sohasidagi innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlashda yanada faolroq ishtirok etadi. Masalan, onlayn kurslar, masofaviy o'qitish, va interaktiv o'qitish resurslari kutubxonalar yordamida tarqatilishi mumkin.

4. Xulosa

Kutubxonalar insoniyatning ilm-fan, madaniyat va tarixini saqlashda muhim rol o'ynaydi. O'tmishdagi kutubxonalar ilm-fan va madaniyatning markazi bo'lib xizmat qilgan bo'lsa, hozirgi kunda ular raqamli va elektron texnologiyalar bilan boyitilgan ilm-fan va ta'lim muassasalariga aylangan. Kelajakda kutubxonalar global axborot jamiyatining rivojlanishiga katta hissa qo'shadi, yangi texnologiyalar yordamida bilim olish va ma'lumotlarni izlash jarayonlarini yanada samarali va qulay qilishda davom etadi. Kutubxonalar o'zining tarixiy va ilmiy rolini yo'qotmasdan, yangi innovatsiyalarni o'zlashtirgan holda, jamiyatni ilm-fan va madaniyat sohasida yangi cho'qqilarga olib boradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Farhod Qizi Xayriddinova, Mo'minmirzo Zokir O'g'li Xolmo'minov.
"Zamonaviy kutubxonalar va ularning faoliyati." (cyberleninka.ru)
2. "Kutubxona tarixi." Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan.
(library.academy.uz)
3. "Dunyodagi eng qadimgi kutubxonalar." Uztrj.uz. (uztrj.uz)
4. "Milliy kutubxonalar – mushtarak xazina." Ziyouz.com. (n.ziyouz.com)
5. "Kelajak kutubxonalari qanday bo'lishi lozim?" TDSHU. (tsuos.uz)